

1572: ROTTERDAM, DE SINT LAURENSKERK EN MR. MAARTEN DONK

DOOR DR. H. J. JAANUS

DE inneming van Den Briel door de Geuzen op 1 april bracht de Spanjaarden in niet geringe verlegenheid. IJlings spoedde zich de landvoogd Boussu naar Maassluis met wat hij aan militairen bij elkaar kon krijgen. Hij liet zijn soldaten overzetten naar het eiland Putten, de scheepjes onder lichte bewaking achterlatend in de Bernisse. Zijn mannen beschikten echter niet over het benodigde bestormings-materiaal en de poging Den Briel te hernemen mislukte. De Geuzen hadden zich niet onbetuigd gelaten, zetten het terrein onder water en staken de Spaanse schuitjes in brand. Hoe hij de weerstand had onderschat, bemerkte Boussu toen hij voor Dordrecht verscheen. Toegang kon hij daar niet krijgen, wél schepen waarmee hij naar Rotterdam kon varen. Maar ook die van de Maasstad bleken op zijn komst weinig gesteld. Met geweld moest hij zien binnen te komen. De stemming in de stad was de bezetters niet gunstig en relletjesmakers behoefden zich niet in te spannen om bepaalde lagen van de bevolking tot demonstraties aan te zetten. De magistraat probeerde door behoorlijke proviandering en huisvesting de Spanjaarden te apaiseren. Ook verzocht de overheid de zeer geziene pastoor van de St. Laurenskerk, Hubertus Duifhuis, het volk kalmerend toe te spreken, – waarin hij min of meer geslaagd zou zijn. De Spanjaarden gevoelden zich intussen in de stad zeer onzeker en bij de geringste aanleiding wisten zij het rapier vlot uit de schede te trekken. Boussu was er zich terdege van bewust, dat het optreden van zijn troepen eventueel nog bestaande sympathie voor de koning geheel zou uitdoven.

Wat zijn mini-krijgsverrichtingen betreft: hij liet Delfshaven nog innemen (en passant ging de kapel van Schoonderlo in vlammen op) – en hij vestigde een soort hoofdkwartier in het kasteel Spangen.

Intussen had hij ander werk aan zijn winkel. Tegen 20 april ontbood Boussu naar Den Haag de vertegenwoordigers van de ridderschap en van de grote steden om te overwegen hoe men de Geuzen

een vernietigende slag kon toebrengen. Hij wist een bedrag van f 13.000,— gevoteerd te krijgen tot uitrusting van schepen. Ook Rotterdam deed daaraan mee.

Tot overmaat van Boussu's ergernis kozen verscheidene steden de zijde van de Prins. Maar de Maasstad hield hij stevig in handen. En het Spaansgezinde element in de stad nam zelfs toe, omdat vele geestelijken en leden van bestuurs-colleges hun muurloze standplaats Den Haag niet langer veilig achtten, toen het koninklijk garnizoen op 2 juli het moeilijk te verdedigen Den Haag verliet om zich bij de hoofdmacht in Rotterdam te voegen. Onder de velen, die Den Haag de rug toewendden om in de Maasstad veiligheid te zoeken, bevond zich ook Heer Maarten Donk. Hij was toentertijd deken van het kapittel van Sint Maria ten Hove, een functie, die hij nog maar heel kort, nl. sinds mei 1572 bekleedde. In zijn aantekenboekje schreef hij op 23 juni (zijn laatste notitie daarin): 'Voor dagelijkse uitgaven f 7, voor herstel van een vanzelf-terugspringende grendel f 16 en voor 3 kazen f 13'. Min of meer symbolisch doet ons aan het bedrag voor die grendel: het verloop der voor hem ongunstige gebeurtenissen heeft hij willen tegenhouden, maar het 'sprong terug'. Tussen 23 juni en 2 juli moet hij uit Den Haag vertrokken zijn. Over hem komen wij nader te spreken.

Inmiddels voelden de Spanjaarden zich bedreigd door de strategische vorderingen van Lodewijk van Nassau in de zuidelijke Nederlanden. Alva, die zijn troepen ten zuiden van Bergen op Zoom had samengetrokken om Boussu te kunnen helpen, gaf nu aan Boussu last zijn mannen van de Maas weg te nemen en naar Henegouwen te dirigeren. Zeer tegen zijn zin had Boussu zich daaraan te onderwerpen. Aldus ontruimde hij Rotterdam, prijsgevende aan de Geuzen een vloot van driehonderd buizen. Op 24 juli koos de overheid de zijde van de Prins en de volgende dag verscheen de Geuzen-hoofdman Lumey bij de magistraat, aanstonds eisende uitlevering van de kerkschatten ter salariëring van zijn krijgsvolk. Het is niet duidelijk of Lumey de volle som gekregen heeft. De overheid liet nl. die 'schatten' taxeren: zij bleken 2299 pond vlaams waard te zijn. Echter, — er bestaat een resolutie van de vroedschap, gedateerd 19 februari 1575: 'Is gestemt dat de Tresauriers sullen verkopen de casuffelen ende cappen ofte ornamenten van de kercke deser stede, en werd henlieden daartoe gegeven volle machte ende autoriteyt off sy deselve aan partyen

binnen dese stede verkoopen dan off sy die naar Engellant willen seinden, alles tot meesten oorbaer ende proffyte deser stede'.

Het is niet ondenkbaar dat de magistraat die 25ste juli talmde. Men heeft er nl. al vaker op gewezen, dat zich naast en tegenover de radicale groepen een sterke partij bevond, die in meerderheid aanvankelijk konings-getrouw, zich aan de zijde van de Prins schaarde, toen de heerschappij der nieuwlichters onvermijdelijk bleek. Deze mannen, vooral te zoeken onder de lagere magistraten, kenmerkten zich door een zekere opportunistische redelijkheid. Ietwat koorddansend betoonden zij zich wars van uitersten; zij hielden niet van autoritair optreden. Men mag hen wat conservatief noemen maar niet reactionair. Zij waren soms belezen mensen zonder evenwel degelijk geschoold te zijn. Zij vertegenwoordigden een type, dat wij telkens kalmerend en genuanceerd horen denken, hoe irriterend dat ook moest overkomen bij 'enthousiasten'. Deze mentaliteit treffen wij onder de regenten van de 16de en volgende eeuwen telkens aan. In hoeverre de redelijkheid der Moderne Devotie uit de 15de eeuw of Erasmiaanse invloed uit de 16de hen tot hun praktische tolerantie bewoog, valt moeilijk uit te maken.

Wat het kerkelijk leven betreft: in '72, we noemden hem reeds, fungeerde Hubertus Duifhuis als pastoor aan de Grote kerk. Hij had argwaan gewekt wegens een zekere laksheid ten aanzien van kerkelijke verordeningen. Er doet een verhaal de ronde, dat Duifhuis zich eens onder het gehoor van een Spaanse priester bevond, die in de Grote kerk fulmineerde tegen ontrouwen, die hun gerechte straf niet zouden ontgaan. Hubertus, die geen Spaans verstond, werd gewaarschuwd door een schipper, die het Spaans machtig was en deze meende nu, dat die priester op Duifhuis had gedoeld. Hubertus achtte het toen raadzaam met zijn vrouw en kinderen de stad heimelijk te verlaten. Zijn broer, burgemeester Leendert Jacob van Schilperoort, was hem daarbij behulpzaam. Van Schilperoort maakte zich in de maand juli óók uit de voeten.

Duifhuis vertrok dus voordat de stad tot de Prins overging. Maar . . . de R.K. eredienst zal tot 24 juli in de Grote kerk voortgang hebben gevonden. Er bleken wel Spaanse priesters voorhanden. En ook noemt men in dit verband de reeds vermelde Maarten Donk. Hij bevond zich immers tussen de ambtenaren en geeste-

lijken, die in juli de stad binnenkwamen. Zou hij in Rotterdam dienst hebben gedaan? Naar alle waarschijnlijkheid was hij de laatste priester vóór de 'alteratie', die zich om de parochie van St. Laurens heeft bekommerd. En daarom het een en ander over deze man.

Op de vooravond van St. Maarten (10 november) 1505 zag hij, genoemd naar de heilige, het levenslicht op de Donk-hof in het kleine Honnschaft nabij Kempen in Rijnland. Zijn biografen vermelden, dat hij bij zijn geboorte zulk een schriel knaapje was, dat hij gebakerd en wel de klomp van zijn vader als wieg kon benutten. Tegen ieders verwachting in bleef hij in leven. Een tweelingbroertje Paulus bracht het er minder goed af op aarde; hij vond weldra zijn 'plaats tussen de engeltjes'. Maartens moeder, een nogal nerveuze vrouw, had aanvankelijk grote zorg over hem: Maarten was bepaald geen uitblinker... in onze dagen zou men hem aan het BLO-onderwijs hebben toevertrouwd. Zijn geheugen hield heel weinig vast. Bovendien had hij te lijden onder de wan-pedagogie van een klapgrage schoolmeester. De betere methode van een vriendelijker opvoeder, gevoegd bij de intensieve gebeden van zijn moeder en van hemzelf, deden merkbaar betere mogelijkheden in hem ontluiken. De vader van de knaap, Heinrich geheten, een man van twaalf ambachten en dertien ongelukken, leed aan het bezit van een uitzonderlijk droge lever, aan het vochtig houden van welk orgaan hij uiterste zorg besteedde. Vader voelde, voor zover hij enig inzicht had, maar weinig voor een intellectuele opvoeding van zijn zoon, – dit in tegenstelling tot de moeder. Maarten moest pottenbakker worden. De jongen zelf hunkerde naar ruimer opleiding, verachtte evenwel het potten bakken niet en wist door het aardewerk te versieren met 'pункens ende rijmkens' wat geld over te sparen. Dit stelde hem in staat naar Nijmegen ter schole te gaan bij de Broeders des Gemenen Levens, – een verblijf waaraan hij de beste herinneringen zou bewaren. Tegen de winter van 1528 reisde Martinus naar Leuven om daar hogere studie aan te vangen. Zijn vader had onderwijl met zijn verdere opleiding ingestemd.

Te Leuven kwam Donk in aanraking met o.a. Rieuwert Tapper, de later zo gevreesde inquisiteur. Na zijn studie in de vrije kunsten te hebben beëindigd kreeg Maarten het sub-regentschap van huize Standonck aangeboden. De functie aan dit seminarie liet hem tijd

voor verdere studie. Op 7 mei 1536 ontving hij de priester-wijding. In 't volgend jaar zag hij zich de opperste leiding van Standonck toevertrouwd, dit wel uit waardering voor zijn rechtgelovigheid, studiezin en onberispelijke levenswandel.

Het was Tapper, die hem het pastoorschap van Wormer in Noord-Holland aanbood. Toen Martinus van deze benoeming mededeling ontving, bleek hij niet te kunnen bevroeden waar dit dorp kon liggen. Maar goed, hij aanvaardde deze functie. De parochie bleek zwaar geïnfecteerd door doperse gezindheid en de on-roomsen deden hun best de nieuwe pastoor het leven zuur te maken. Zo faalden al zijn pogingen om een huis te huren of te kopen. . . Bovendien bleven velen hem de verschuldigde penningen en giften in natura onthouden. Toen het weinige geld, dat hij had kunnen lenen, vrijwel verbruikt was. . . zie, een goede vrome vrouw bood hem heel haar hebben en houden aan. . . ook stelde zij zich beschikbaar zijn huishouden te verzorgen, op voorwaarde dat hij haar levenslang zou onderhouden. Nadat Heer Maarten zich overtuigd had van haar integriteit, ging hij de overeenkomst aan.

Geduldig en weinig agressief als hij was, poogde de nieuwe pastoor te redden wat er te redden viel. Zo organiseerde hij een soort particuliere school, waar jongelui in ieder geval Latijn konden leren en waar hij hen en passant deugden en algemene ontwikkeling bijbracht. Via de jeugd trachtte hij aldus vat op de ouders te krijgen. Voorts zette Donk zich ertoe de geschriften van de Dopers te bestuderen. . . een ketterij, die hem tot dan toe geheel onbekend was. Zijn tegen-schriften schoten nogal naast hun doel, daar de auteur zijn brochures in het Latijn opstelde. Het viel hem nl. moeilijk zich te bedienen van de volkstaal, waarin de werkjes van dopersen huize waren gesteld. Pogingen om met de vormannen der kettters in aanraking te komen gelukten na veel moeite, maar de confrontatie oogstte weinig vrucht.

Toen Duncanus in 1558 naar Delft vertrok om het pastoraat aan de Oude kerk te behartigen, kon hij met enige voldoening op zijn werk in Wormer terugblikken al was die parochie dan nog niet geheel van onkruid gezuiverd. De eerste jaren te Delft waren voor Martinus niet zonder zorgen. Hij leed onder een chronisch tekort aan contanten, omdat hij zijn (gekochte) woning moest afbetalen. Gelukkig gaf zijn huishoudster Bela hem nogal wat crediet. Toch

behoefde hij niet krenterig te leven. Hij hield van gezelligheid en gaf gaarne een partijtje voor zijn vrienden. De pastoor kocht ook wel eens een lot in een liefdadigheids-loterij: . . . ééns won hij een zilveren pateen . . . en toen hij op de preekstoel stond te preken, kwam er iemand de kansel op om hem van zijn 'geluk' blijde mededeling te doen. Geestelijk gesproken had hij veel 'nieten' te incasieren. Niet alleen met de vrij rustige heterodoxen als Dopers en Lutheranen kreeg hij te maken, maar sinds ongeveer 1560 ook met de veel agressievere Calvinisten. Hun resoluut optreden, dat vooral indruk maakte bij die lagen van de bevolking, die leden onder een slinkende welvaart en werkloosheid, maakte het de pastoor moeilijk. Bovendien bleken de overheden onzeker in hun maatregelen. Zaterdag 24 augustus 1566 werd de Oude kerk gebeeldstormd. Donk, die dit alles machteloos moest aanzien, schreef in zijn notitie-boekje: 'wij priesters zijn geacht als slachtschappen'.

Na de onderdrukking van de kortstondige revolte keerden de rust en de oude glorie van het katholieke leven niet terug. Ook al had men getracht de Calvinisten te kortwieken, hun aantal binnen de wallen slonk niet. Na de intocht van Alva te Brussel, op 22 augustus 1567, achtten velen het raadzaam, ook uit Delft, de wijk te nemen. Een zuiveringsactie werd op touw gezet en Heer Maarten moest met zijn collega van de Nieuwe kerk daarbij diensten bewijzen, hetgeen hem door de on-roomsen niet in dank werd afgenomen.

In het voorjaar van 1572 kreeg Duncanus zijn aanstelling als deken van het kapittel van St. Maria ten Hove in Den Haag. In Delft nam hij 25 april afscheid.

En nu weer naar Rotterdam. Moge Heer Martinus in juli enige zorg hebben besteed aan de parochie van St. Laurens, op de 28ste van die maand bevond hij zich in het kielzog van de Spaanse soldaten die de stad verlieten, samen met naar schatting vierduizend mensen. Personen van allerlei slag en stand . . . maar allen vrezend de dupe te worden van de Geuzen. Het was immers nog zo kort geleden, dat twintig geestelijken onder Lumey's persoonlijke leiding de meest uitgezochte folteringen hadden moeten doorstaan (9 juli). En . . . Alva zelf had de koningsgezinden tot de vlucht aangespoord. Daar gingen dan de pelgrims . . . langs Delft, door Den Haag, om Haarlem heen . . . priesters, kloosterlingen, magistrataats-

personen. Eindelijk bereikte men Amsterdam. Sommigen bleven daar, maar anderen, vrezend dat de IJ-stad ook weldra de zijde van Oranje zou kiezen, trokken verder, op Utrecht aan. Daar vond Heer Maarten een onderkomen. Zijn 'far niente' kan echter niet lang hebben geduurd, want hem werd de benoeming tot pastoor aan de Nieuwe of St. Catharinakerk te Amsterdam. Op de 23ste september aanvaardde hij dat ambt. Zijn nieuwe parochianen bereidden hem een luisterrijke ontvangst als wilden zij goedmaken wat hun nieuwe leider de laatste maanden aan teleurstellingen had moeten ondervinden. Onder fakkellicht en muziek leidde men hem, die uit Utrecht kwam, naar zijn kerk. Aan zijn ballingschap was voorlopig een einde gekomen. De 66-jarige kon opnieuw beginnen.

Maar nu komen er puzzels op ons af. Wat geschiedde er na 24 juli '72 te Rotterdam op kerkelijk erf? In andere steden traden na de 'alteratie' Calvinisten zonder verwijl aan om een beschikbaar gesteld kerkgebouw in gebruik te nemen. Nu heeft het er alle schijn van, dat te Rotterdam zulks niet geschiedde. Schijn, zeg ik met opzet, want de gang van zaken blijkt ondoorzichtig. Bleef de St. Laurens voorlopig nog in R.K. handen? De Staten-vergadering te Dordrecht had een zeker evenwicht tussen beide confessies willen betrachten. Hoe heeft men daar in de Maasstad op gereageerd? Maar als de Grote kerk dan beschikbaar bleef voor de katholieken, – wie deden er dan dienst? De meeste geestelijken hadden de vlucht genomen en de vijf concubinarii... zouden zij zich bekommerd hebben om de herderloze schare? Hebben rondreizende clandestiene priesters pastorale zorgen uitgeoefend? Nu houden oudere biografen van Duncanus vol, dat Donk naar Rotterdam gekomen is om de laatste H. Mis op te dragen voordat de Gereformeerden de Grote kerk overnamen. Dit zou dan gebeurd zijn in de week voor zondag 16 november. Na die laatste katholieke hoofddienst zouden dan de burgemeesters zoveel mogelijk alle beelden en altaarstukken hebben laten verwijderen om ze voorlopig op te slaan in het koor. Het hoogaltaar sloopte men in 1581.

De oudere biografen van Maarten Donk willen hem naar Rotterdam hebben in november '72, omdat hij deken van Den Haag was. Maar ik meen, dat P. Noordeloos overtuigend heeft aangetoond, dat Donks dekenaat met Rotterdam niets uitstaande had. Hij was, en dat worde nog eens met nadruk gezegd, deken van het

kapittel van St. Maria ten Hove en dát dekenaat kon zich te Rotterdam niet laten gelden, omdat de St. Laurens-parochie als 'dochter van Rotte' ressorteerde onder de abdij van St. Paulus te Utrecht. Een visitatie-plicht droeg Donk dus niet op zijn schouders. Hij fungeerde niet als 'land-deken'.

Bovendien: Donk was in november 1572 pastoor te Amsterdam en zijn overkomst naar Rotterdam zou zeker niet onopgemerkt zijn gebleven en ook enig tumult hebben veroorzaakt. Ja, zelfs had 't hem gevaar kunnen opleveren. En dat strookte niet met zijn aard. Hij heet een voorzichtig man, er niet op belust sensatie te verwekken. Trouwens, hij had al het nodige achter de rug! Lafhartig mag men hem volgens zijn biograaf Noordeloos niet noemen, een waaghals evenmin. Alleen een zeer deugdelijk bewijs zou ons ervan kunnen overtuigen, dat hij in november '72 in Rotterdam heeft vertoefd. Met dat al blijft de zin van Hazewinkel irriterend waar: 'Nadere bijzonderheden waarop de "alteratie" in haar werk ging, ontbreken helaas'.

We lopen in de mist, óók wanneer we vragen wie de eerste Calvinistische dienst op zondag 16 november in de Grote kerk heeft geleid. Men heeft wel beweerd, dat Cornelis Cooltuyn de eerste predicatie heeft verricht, maar dat moet uitgesloten worden geacht, daar Cooltuyn reeds in 1567 te Emden was overleden. (Met een beminnelijke naïveteit houden de redacteurs van Hervormd Rotterdam in de nrs. van 3 en 10 november 1972 de legende voor de goegemeente levend, dat 'waarschijnlijk door Cornelis Kooltuin' de eerste 'gereformeerde leerrede' is gehouden!). Waarom de Gereformeerden tot de 16de november hebben gewacht of móeten wachten, blijft een intrigerend raadsel.

Met dat al blijft het duister wie die dienst heeft geleid. Over een eigen vaste voorganger kon (vrij zeker) de kleine Hervormde gemeente niet beschikken. Waarschijnlijk maakte men gebruik van de diensten van rondtrekkende en dus tijdelijke en incidentele voorgangers. Predikanten, die een protestantse universiteit hadden afgelopen, had men nauwelijks voorhanden. De reizende predikers waren meestal ex-priesters, die tijdens het Spaans bewind de vlucht hadden genomen wegens hun nieuwe overtuiging, óf omdat zij iets op hun kerkelijke kerfstok hadden, gehuwden veelal, vaak lieden van een wat onhandelbaar en roerig temperament, zoals later bij de ordening en nadere stabilisatie van de Kerk zou blijken.

Zou die vroege Hervormde gemeente uit talrijke leden hebben bestaan? Stellig niet, – we durven haar te taxeren op hooguit tweehonderd mannen en vrouwen, meestal schippers, kleine neringdoenden en handwerkslieden. Als we hen kenden, zouden we kunnen constateren dat zich onder de eerste ouderlingen en diakenen maar heel weinig notabelen en welgestelden bevonden. Want voor zo'n geëxponeerd ambt kon men de aanzienlijken niet aantrekken. Zij konden toch immers niet weten of de Spanjaarden zouden terugkeren en . . . dan waren zij de dupe!

Wat die eerste kleine gemeente vóór had, dat was: zij behoefde niet te improviseren. Reeds te Wesel (1568) en te Emden (1571) hadden de Gereformeerden op hun synoden zelfs de indeling in 'classes' voorbereid . . . toen in de Nederlanden alleen nog maar kerken-onder-het-kruis een kommervol bestaan leidden. Zij hadden hun kerkorde toen reeds en hun confessie en hun tucht en hun Heidelberger en hun Psalmberijming van Datheen.

Om niet al te zeer in de nevels te eindigen: nog een klein staartje, het einde van Duncanus' leven. Hij mocht dan sinds september '72 het eervol priesterschap te Amsterdam vervullen, in 1578, toen de stad 'om' ging, had hij opnieuw de pelgrimsstaf op te nemen. Hij vestigde zich toen te Amersfoort. Daar vond de toen 73-jarige opname in een klooster. Maar ook daar drongen de nieuwe gedachten door. Op 22 december 1581 lichtten de rakkers van de Amersfoortse schout hem van zijn bed. Na veelvuldige plagerijen kwam hij weer op vrije voeten. In een particuliere woning genoot hij de verzorging door een oude vrouw, zodat hij zich geheel kon geven aan een leven van gebed en arbeid. Op Witte Donderdag 16 april 1590 heeft de ruim 84-jarige het tijdelijke met het eeuwige verwisseld.

Het leven van Duncanus overziende, rijk aan moeite en vol eerlijke behoefte om de geschonden schaapskooi Christi te herstellen, gelijk hij die gebouwd zag, moeten we zeggen: hij kwam te láát. Toen hij optrad waren vele gemoederen reeds zó los geraakt van de binding aan de katholieke waarden, dat al zijn ijver en kunde tenslotte maar bij weinigen aansloegen. Tegen het einde van zijn leven sprak hij 't eens uit: 'Als ik de Mis niet meer kan opdragen en niet langer kan schrijven voor de Kerk, wat moet ik dan verder op de wereld doen?'. Hij heeft gewerkt zolang het voor hem dag was.

Om het verhaal leesbaar te houden, heb ik geen enkele annotatie aangebracht. De geraadpleegde werken zijn o.a.:

Felix Rütten, *Martin Donk 1505-1590*. Münster i.W. 1906.

P. Noordeloos, *Pastor Maarten Donk*. In de serie *Batavia Sacra*. Utrecht-Brussel 1948.

H. C. Hazewinkel, *Geschiedenis van Rotterdam*, deel II 1940.

L. J. Rogier, *Geschiedenis van Katholiek Delfshaven*. Haarlem 1930.

H. A. Enno van Gelder, *Van Beeldenstorm tot Pacificatie*. Amsterdam-Brussel 1964.

J. Wiarda, *Huibert Duifhuis, prediker van St. Jacob*. Diss. Amsterdam 1858.

Mej. dr. A. Th. C. Kersbergen, *De confessioneele kleur van de Rotterdamsche aristocratie na 1572*. In *Rotterdamsch Jaarboekje* 1941, p. 16-40.

BLADVULLING

ONVEILIGHEID, BALDADIGHEID EN PROSTITUTIE

Enige bewoners van de Coolvest, maken bij deze de bevoegde autoriteit opmerkzaam op de onveiligheid en de baldadigheid, die dagelijks in die wijk plaats hebben.

Hoeveel steenen en zand daar in korten tijd is vernield en in het water geworpen, zal de rekening van de Fabrikatie beter aanwijzen, dan het hier op te geven is. Het is verwonderlijk, dat, daar de wijken zoo nauwgezet door de Politie aan agenten worden aangewezen, die schandalen in deze wijk zoo aanhoudend kunnen plaats hebben.

Ook zouden genoemde bewoners en bezoekers van den 'Doele' gaarne ernstiger toezicht op de prostitutie willen uitgeoefend zien.

Enige bewoners van de Coolvest en
bezoekers van den Doele.

(Ingezonden stuk in het 'Zondagsblad' d.d. 5 juli 1873.)